

tem in mutuis commerciis humanis; & hæc est iustitia propriè dicta habens pro objecto jus strictum, nempe jus proprietatis, & respicit aequalitatem arithmeticam dati, & accepti; distributiva verò solum respicit aequalitatem geometricam, quæ inter proportionem versatur, intendens præmium, aut honorem juxta proportionem meriti, & conditionis personæ; unde sola iustitia commutativa, si violetur, onus restitutionis parit; iustitia autem distributiva, si violetur, non parit onus restitutionis ratione sui, sed ratione iustitiæ commutativæ, si ei sit adjuncta.

EXEMPLUM:

2355. **S**I quis mille aureos relinquit puellis in Monte Pietatis detentis, distribuendos juxta cujusque inopiam, tunc ille, cui incumbit distribuendi cura, formam iustitiæ distributivæ servare tenetur, hoc modo; ut pecuniam non nisi puellis sibi detentis distribuatur, & tali forma, ut ea sit proportio pecuniæ, quam una puella accipiet, ad pecuniam alteri tradendam, qualis reperitur inter inopiam unius, & alterius, si inopiæ ratio sit habenda; quod si distribuendo, talem non servet proportionem, contra iustitiam distributivam peccat simul, & contra commutativam, ob pecuniam, quæ ei obveniebat ex donatione alterius; cum enim donator hanc proportionem in distributione servari voluerit, perinde est, ac si singulis certam pecuniæ summam assignasset. Ita Maftrius.

Scotus in 1. d. 17. q. 2. litt. LL. in 3. d. 34. q. unic. litt. L. in 4. d. 15. q. 2. litt. M. d. 46. q. 1. litt. B. Maftrius in Theol. Mor. disp. 3. quest. 1.

CAPUT II.

DE CONTRACTIBUS.

2356. **C**ontractus est pactum, ex quo utroque utroque oritur obligatio, seu est reciprocos consensus duorum, aut plurium signis sensibili expressis: alterius partis deficiente consensu, nullus est contractus.

2357. Contractus est invalidus. 1. Si contractantes sint inhabiles, aut si eis non concedatur libera administratio suorum bonorum, aut si eis resistat jus positivum; unde invalidè contrahunt Religiosi, filii-familias, qui scilicet sunt sub patria potestate, & non jam emancipati, uxores, furiosi, prodigi, pupilli. Pupillus pubertati proximus, & minor habens curatorem, contrahentes sine tutoris, aut curatoris auctoritate, validè contrahunt in suum commodum; minimè in suum incommodum; alterum sibi obligant, sed alteri non se obligant.

2358. Secundò: Si contractus celebretur sine solemnitate substantiali à lege requisita sub clausula irritante; imò tunc contractus est invalidus, etiam si fuerit initus cum ignorantia solemnitatis: hinc matrimonium contractum cum aliquo impedimento dirimente, etiam ignorato, est nullum; quia talis solemnitas, & conditio à lege requisita se tenet ex parte formæ contractus, forma autem est de essentia rei,

seu contractus; adeoque sine illa etiam ignorata, res subsistere non valet.

2359. Tertiò: Contractus initus ex metu gravi injustè incusso ab alio homine ad finem eos extorquendi, sunt invalidi jure naturæ, etiam si interius, qui metum passus est, consensum habuerit; & consequenter per eos non transferatur dominium, aut uteris. Villalobos, Diana, Leandro, & alii contra Castrop. & de Lugo. Ratio non est, quia deficiat libertas, & consensus; quia sicut eum non tollit metus gravis justè incussus, ita nec injustè incussus. Sed ratio est, quia si contractus meticulousus esset validus jure naturæ, ex injustitia oriretur iustitia, quod implicat, obligatio inquam, quæ est actus iustitiæ, oriretur ex contractu per injuriam extorto, adeoque injusto. Tùm quia, qui per metum gravem injustum contractum extorquet, si ex eo aliquid habet, tenetur sub mortali id statim restituere, etiam ante sententiam Judicis, quod non esset verum, si contractus non esset invalidus jure naturæ.

2360. Dices ex com. doctrina: Baptismus, & cætera Sacramenta, Matrimonio excepto (de quo in num. 1649.) validè suscipiuntur, non obstante metu gravi injustè ab alio homine incusso ad finem illa extorquendi.

Resp. disparitatem esse; quia Sacramenta (Matrimonio excepto) non sunt radices, nec actus iustitiæ, nec inducunt obligationem iustitiæ, sed Religionis, aut alterius virtutis; & idè ad eorum validitatem non requiritur consensus, qui sit contractus, sed sufficit consensus liber, & voluntarius simpliciter, sicut ad meritum, & peccatum, qui consensus stat cum coactione, & metu gravi explicato: contractus verò est radix iustitiæ, & ex eo oritur obligatio iustitiæ, unde ad illum requiritur consensus, qui sit contractus, qualis non est consensus coactus, sed perfectè voluntarius, & liber; nam coactio, & injuria, cum sit actus injustitiæ, non potest causare consensum, qui sit radix iustitiæ.

2361. Clericis, & Religiosis est prohibita negotiatio per se ipsos, minimè facta per alios; quia Clement. 1. de Vita, & Honest. Cleric. apponit particulam personaliter. Tùm quia, si fiat per alios, non habetur distractio ad terrena, quæ est finis legis.

* Nunc jam est prohibita per Bullam Apostolicam servitutis 25. Febr. 1741. à Bened. XIV. editam, quam habes in Append. pag. 130.

Negotiatio est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam carius vendendo, vel permutando lucratur. Quæ est valde distractiva, & indecens, & idè prohibita Clericis.

Non est eis prohibitum, si emant, pecora, quæ passis suis saginata vendant; vel si greges alant, ut fœtus, lac, lanam vendant, quia vendunt fructus suorum prædiorum, aut suarum rerum. Nec, si emant agrum cum fructibus immaturis, eosque vendant. Nec, si id, quod ad proprios usus emant, postea mutato consilio, carius vendant. Ita Bolemb.

Con-

2362. Contractus validus obligat in conscientia, & si lædatur, ad restitutionem.

2363. Contractus alii sunt nominati, qui habent proprium titulum, seu nomen, ut emptio, mutuum, &c. de quibus modò: alii innominati, qui proprium titulum non habent, sed explicantur his verbis: *do, ut des: facio, ut facias: do, ut facias: facio, ut des.*

De vi, metu, dolo, aut errore in contractibus vide à num. 1645. ad 1668.

PROMISSIO

2364. **E**ST actus, quo quis sponte, & liberaliter pollicetur alteri aliquid dare, vel facere. Promissio vera, & libera, quæ non est simplex propositum, seu offensio animi, & voluntatis aliquid faciendi, sed qua unus alteri obligatur, idque ostendit per signa externa, & in materia licita, pariter & donatio, si sit acceptata, obligat in conscientia, & sub mortali, si materia sit gravis. Scotus in 4. d. 28. q. 1. contra plures tenentes non peccare mortaliter, sed solum esse mendacem, & infidelem. Non obligat autem ante acceptationem, etiam si sit facta Ecclesiæ, nisi sit facta Deo per modum voti, quia obligatio ex alterius partis consensu dependet, nec obligat promissio merè interna; quia contractus obligatorius debet esse signis externis expressis. Vide dicta de Juramento, & Voto.

DONATIO

2365. **E**ST datio liberalis, seu translatio domini alicujus rei non debita ex iustitia in alium: quod si non fiat liberaliter, sed pro retributione, erit venditio, aut unius pro alio commutatio; si fiat solo verborum officio, & sit acceptata, dicitur imperfecta; si fiat verò cum rei traditione, dicitur perfecta, & transfert dominium in re. Ante acceptationem potest revocari, etiam si sit facta per publicum instrumentum.

Conditio impossibilis, aut turpis ei apposta, habetur pro non adjecta.

2366. Donatio omnium bonorum inter vivos, est invalida jure civili; quia est nimis prodiga, & privata potestate testandi. At si sit facta Ecclesiæ, non potest jure civili impediri. Mendo verb. Donatio, num. 3. Vide num. 2362.

2367. Donatio non solum acceptata, sed etiam tradita revocari potest ex jure civili in pluribus, casibus, & t. Donatio facta inter vivos ob enormem ingratitudinem donatarii, nimirum, si donatarius atrocis injurias donatori intulerit, si eum verberaverit, si scienter grave damnum in ejus bonis attulerit, aut si inopia laborantem non avertit; donatarius autem non tenetur ad restitutionem nisi post sententiam, quia hæc est pœna: unde ingratitudo debet à Judice probari.

2368. Secundò donatio facta causa mortis potest à donatore usque ad mortem revocari, sicut lega-

tura, & testamentum; quia includit implicitam conditionem, nisi revocetur.

2369. 3. Si donatio facta à Patre fuit tanta, ut non relinquitur filiis, quantum petit legitima eorum portio, dicitur inefficax, hoc est, contra officium pietatis, & hæc si est facta alicui ex filiis, revocatur tantum usque ad legitimam aliorum; si sit facta extraneo, animo defraudandi filios, revocatur tota. Si non sit facta animo defraudandi filios, vel sit facta Ecclesiæ, aut causæ piæ, revocatur usque ad filiorum legitimam.

2370. Si verò donatio facta à Patre, aut Matre, non excedat id, de quo disponere possunt, non tenetur filius in partitione hæreditatis illud computare, quia talis donatio confirmatur morte. Imò si sit donatio remuneratoria, quæ facta extraneo valeret, etiam ab initio valet, nec indiget morte confirmari. Sylv. verb. Peculium. Mendo verb. Filius, num. 20.

2371. 4. Si donatio facta à Rege enormiter Regnum lædat, potest ab ipso, aut successore revocari. 5. Prole carens, si magnam partem bonorum donavit, revocare potest, superveniente prole.

2372. Donationes inter vivos inter conjuges sunt prohibita à jure, cujus ratio est, ut appareat, amorem conjugalem sine pressio stare. Valent tamen 1. Si fiant causa mortis, seu in tempus soluti matrimonii. 2. Si fiant ob causam piam, aut sint remuneratoriæ. 3. Si uxor donet marito causa dignitatis obtinenda, aut publici muneris exercendi. 4. Si maritus condonet dotem, aut faciat contra dotem, seu ob justam causam augeat uxoris dotem. Vel si aliquid annuum, aut mensale donet uxori ob vestimenta, & alias necessitates. Vel si ingrediatur Religionem, & in ea profiteatur. 5. Si sit dives, & modicè donet.

2373. Donatio inter sponsos de futuro valet, si non fiat in tempus futuri matrimonii.

2374. Qui invalidè matrimonium contraxit, potest, quæ donavit uxori revocare; quia ex errore, & motivo matrimonii donavit; debet tamen compensare damnum pudoris.

Vide num. 1892. Vide à num. 990. verbo Lar-gitio muner. & tom. 2. à num. 130. ad num. 138.

Scotus in 4. d. 30. q. 1. litt. B. & E. dist. 15. q. 2. lit. I. Maftrius in Theol. Mor. disp. 4. q. 1. & 2. Joan. la Cruz 7. prac. pag. 103. Bonacin. tom. 2. pag. 556. & pag. 744. Tamb. tom. 2. pag. 245. 254. Bulemb. lib. 3. trad. 5. cap. 3. Diana part. 1. trad. 8. Clericatus cap. 145. num. 17. 18. Mendo verb. Donatio.

MUTUUM,

2375. **Q**uod secundum nōminis etymologiam idem est, quàm: de meo tuum sit, definitur: Contractus, quo rei numero, pondere, vel mensura constantis dominium, & usus à mutante in mutatarium usque ad certam tempus transferatur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem in specie, & bonitate.

Com-

2376. Commodatum est, quo usus alicujus rei alicui gratis conceditur sine translatione domini. Qui usus, si precibus petenti conceditur, dicitur *Pre-carium*.

Qui pecuniam alicui commodat, non ad usum sed ad pompam, potest lucrum accipere. *Clericus cap. 83. num. 16.* quia non est mutuum, nec commodatum, sed locatum materialis pecunie.

2377. Depositem est, quo aliquid alteri custodiendum traditur sine usu, sive cum pretio, sive sine pretio.

2378. Locatum est, quo alicui traditur usus alicujus rei sine translatione domini ad tempus, sed adhibito aliquo pretio annuatim solvendo. Qui dictum usum rei v. gr. domus, concedit, dicitur *locator*; qui eum recipit, dicitur *conductor*.

2379. Emphyteusis est, contractus rei immobilis, cujus tantum dominium utile, seu indirectum transfertur in accipientem, retento directo apud concedentem cum pacto certa pensionis proprietario annuatim solvenda in recognitionem domini directi. Qui accipit dicitur *Emphyteuta*; qui concedit, *Proprietarius*.

2380. Feudum est, contractus rei immobilis, cujus tantum dominium utile, seu indirectum transfertur in accipientem, retento domino directo apud concedentem cum onere non aliquid solvendi, sed exhibendi directo domino fidelitatem, & obsequium personale. Unde feudum differt ab Emphyteusi, solum, quia in hoc debetur pensio realis, in illo fidelitas, & obsequium personale. Feudum concedi solet vassallo à Principe ob ejus merita, aut præclara gesta, & si concedatur hæreditarium, transfertur ad hæredes. Qui concedit dicitur *infeudator*; qui accipit *feudatarius*.

2381. Emphyteusis, & feudum differunt à locatione. 1. Quia locatio, seu conductio fieri potest, tam de re immobili, quam mobili; illa verò solum de immobili. 2. Quia in locatione nullum dominium, sed purus usus rei transfertur; in illis verò transfertur dominium utile. 3. Quia Emphyteusis fit ad longum tempus, quod non fit minus decennio ex jure, locatio verò fit ad brevius tempus, alioquin erit Emphyteusis. Differunt à venditione, & emptione, quia in his transfertur omne dominium rei, tam directum, quam indirectum; in illis verò solum dominium indirectum, seu utile. Denique differunt à libello, quia contractus libellarius, sed datio ad libellum dicitur, quando Emphyteuta, vel feudatarius rem, quam in Emphyteusim, vel feudum accepit, simili contractu tradit tertio, adeoque dicitur subemphyteusis, & subfeudum, ad quod, si ad decennium fiat, requiritur consensus domini directi.

2382. Si res conducta absque culpa conductoris aliquo casu sortuito reddatur in utilis, non tenetur conductor solvere pensionem, nisi pro rata temporis, quo ea usus est. Si superveniat sterilitas, & sit tantum, ut colonus nihil recipiat ex prædio conducto, liberatur à pensione; si sit parva, non venit in considerationem; si sit magna, dat jus minuendi pro

rata pensionem, nisi aliter conventum sit, vel nisi sterilitas unius anni compensari possit fertilitate alterius anni ut observari solet in locationibus ad plures annos. Sterilitas tunc dicitur esse, quando detracta æstimatione expensarum, & seminis non superferunt fructus, qui sufficiunt ad solvendam dimidiam pensionem.

2383. Conductor, si ob justam, & urgentem causam sit coactus rem conductam deserere, v. gr. ob pestem, &c. ante tempus determinatum supervenientem, non tenetur integram pensionem solvere, sed pro rata temporis quo ea usus est.

2384. Potest conductor ante tempus determinatum expelli, si re conducta abutatur damnificando, vel meretricies adducendo, aut aliud turpe ibi exercendo cum scandalo: aut si domus reparatione indigeat, remittendo pensionem pro rata, & demum, quando debitam pensionem non solvat.

2385. Si res perit in mutuo, mutuatario perit; in deposito autem, commodato, & locato, deponenti, commodanti, & locanti perit, quia res domino perit, nisi pereat culpa depositarii, &c. aut nisi sit depositarius ex publico officio; qui in omni eventu tenetur ad damnum: unde si latro simul te spoliat veste, quam habes commodatam, & pecunia, quam habes mutuum, teneris restituere pecuniam, non vestem. De Culpa vide infra de Restitutione.

2386. Pignus est, contractus, quo alicui res traditur ob majorem crediti securitatem. Unde habet rationem depositi in gratiam depositarii: differt ab hypotheca; quia pignus est de re mobili, hypotheca de re immobili, ut vinea, domus, &c. quo obligatur creditor, sed remanet apud debitorem.

2387. Non potest quis uti pignore, sicut nec deposito, nisi de consensu expresso, vel tacito domini; quia pignus datur ad securitatem, & depositum ad custodiam, non ad usum.

2388. Habens in pignus prædium, si illud colat, tenetur, deductis expensis, & laboribus fructus computare in sortem principalem sui crediti, quia res domino fructificat. Excipitur. 1. Pignus datum pro dote, quia maritus recipit fructus ad sustinenda onera matrimonii. 2. Si pignus sit res feudalis, & detur habenti dominium directum; quia res domino fructificat. Vide quid restituendum verb. *Possessor bona fidei*.

2389. Item excipitur contractus à *gozar*, ut si tibi danti Petro pecuniam ad fruendum, detur à Petro domus pariter ad fruendum, usquequo pecunia tibi reddatur, non teneris fructus domus in sortem principalem computare, sed potest illis frui, usquequo pecunia tibi reddatur, requiritur tamen, ut pro pecunia data fit tibi lucrum cessans, aut alius justus titulus ex dicendis, alioquin erit usura, & lucrum ex mutuo; quia circa pecuniam non datur dominium utile distinctum à directo, cum non sit ex se fructifera. In rebus autem, in quibus datur dominium utile à directo distinctum, licitus semper est contractus

de *gozar*, quia est quidam contractus locationis; unde licite Petrus dat Paulo domum ad habitandum, & Paulus Petro viridarium ad fruendum; tunc namque Paulus uti conductor domus dat pro annua pensione Petro fructus viridarii. *Vide num. 2493.*

2390. Si quis verò pecunia, quam depositam habet, ludat, & lucretur, non tenetur lucrum restituere; quia est fructus merè industrialis.

2391. Fidejussio est, contractus, quo quis suo periculo suscipit alterius factum, aut debitum, præstaturus ipse, aut solvaturus, si alter non faciat.

Principali non solvente, non tenetur fidejussor in conscientia solvere, donec per viam justitiæ exigatur; quia talis præsumitur animus fidejubentis.

Et creditor prius debet in judicio agere contra debitorem; nisi sit manifestè non solvaturus, aut fugerit.

Fidejussore solvente, tenetur debitor ei solvere, & compensare damna ratione fidejussionis secuta.

Obligatio fidejussoris transit ad hæredes. Bonac. *Mendo. verb. Fidejussor. Vide num. 1839.*

Fidejussor esse non potest, qui non habet bona, aut qui non habet administrationem suorum bonorum. Unde fidejubere non potest Religiosus, nec mulier nupta, quæ neque potest fidejubere pro marito. *Auth. si qua mulier. Clericus cap. 145. num. 19.*

Nec minor. Imò si minor contrahat, invalidus est contractus; nec fidejussio, si adveniat, tenet *Mendo cit. num. 6. Vide num. 2357.*

Scotus in 4. d. 15. q. 2. lit. K. Maltrius *disp. 4. q. 3. disp. 5. q. 4. Bonac. tom. 2. à pag. 680. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 4. 6. & 7. Clericus à cap. 78. ad 88. Mendo. verb. Fidejussor.*

U S U R A

2392. **E**ST, lucrum questum ex mutuo vi mutui.

Quod est iniquum, cum mutuan accipiat lucrum ex re non amplius sua. Tùm quia pecunia numerata non est pretiosior numeranda; nam (ait Scotus) pecunia non est ex natura sua fructifera, sed solum ex industria utentis, qui in mutuo non facit suam industriam esse alterius. *Vide in pag. 5. Prop. 41. ab Innoc. XI. damn. Hinc usura est mala, ac prohibita Jure Naturæ, & Divino. Ezech. cap. 18. Ad usuram non commodaverit; & Lucæ 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Dicitur: vi mutui: quia si lucrum accipias non vi mutui, sed aliquo justo titulo, qui contingat in mutuo, non committes usuram.*

TITULI JUSTI LUCRI IN MUTUO.

2393. **P**rimò, ratione damni emergentis exigipotest licite lucrum, quia beneficium alteri præstare cum tuo damno, est pretio æstimabile, & dignum compensatione. Requiritur, ut damnum tateatur rationabiliter eventurum, & quod lucrum tateatur arbitrio prudentis experti, juxta probabilitatem

tem damni. Exemplum damni emergentis: Si, ut mutuetur centum, quæ pro emptione vini mensis Octobris paraveras, cogaris mensè Februarii illud carius emere, diceris pati damnum in illo majori pretio.

2394. Secundò, ratione lucri cessantis; quia à proxima negotiatione est abstinere in gratiam mutuatarii est pretio æstimabile; nam cessat lucrum, quod inde speratur.

Tres conditiones requiruntur. 1. Ut lucrum cessans sit in spe certa, aut probabilis proxima; quod evenit, quando pecunia est negotiatio applicata, aut proxime applicabilis. Non sufficit lucrum in potentia remota; quia est nihil, tam in re, quam in spe, adeoque non est vendibile.

2. Ut in mutante sit vera voluntas parata ad negotiandum, ut verum sit dicere: *Proximè possent, & vellem negotiari, quod non facio in gratiam mutuatarii*; quia negotiatio proxima respectu recusantis æquè se habet, ac si non esset. Si recules negotiationem, & velis mutare petiturus, sic dispositus, ut si non essent, qui mutuum peterent, nolles negotiationem, exigendo lucrum, committis usuram; quia tunc vis mutuum absolute recusando negotium, & sic lucraris vi mutui. Si verò sis ita dispositus, ut si non essent, qui mutuum peterent, verè velles negotiationem, potes exigere lucrum; quia verè reculas in gratiam mutuatarii, & verè mutuum est causa, ut lucrum cesset.

3. Ut non exigatur, nisi quanti æstimatur spes lucri cessantis, deductis expensis, & periculis. Unde si lucrum est certum, potes exigere æquale. Si sit spes probabilis, debes exigere minus lucro sperato, juxta æstimationem prudentis experti; quia spes incerta lucrandi centum non valet centum. Optimam regulam dat *Lesius*, videlicet, ut tantum remittas mutuatario de lucro cessante, quantum dedisses pro contractu assicuracionis talis lucri sperati; unde si speres, quod esses lucraturus quindecim pro centum, pro quorum assicuracione solverses quinque, poteris à mutuatario exigere decem, Praxis Panorini est, ut exigantur septem pro centum.

2395. Si habeas duas portiones pecunie, unam in causa otiosam, aliam negotiationis expolitam, aut proximè exponibilem; tunc, si mutues otiosam, & lucrum exigas, usuram committis; secus, si mutues negotiationis destinatam. Quia ex hac, non ex illa, lucrum cessat.

Tertio, ratione periculi exigipotest lucrum proportionatum judicio experti. Tutius est, quod accipias tantum, quanto Mercatoris similem negotiationem assicurarent, videlicet tria, aut quatuor pro centum quolibet anno. Si tutum pignus accepisti, cessat periculum.

2397. Quarto, ratione fidejussionis, quia sicut potest tertius suscipere onus assicuracionis mutui, & inde lucrum assicuracionis à mutuatario exigere, ita potest in se suscipere ipse mutuan, quod onus assicuracionis est pretio æstimabile. Potest tamen mutuan se

se offerre pro assecuratione sui mutui, ac non potest obligare mutuarium ad eligendum ipsum, & non alium in fideiussorem; quia omne onus pretio æstimabile impossum mutuo ex vi mutui est usura: hæc ratio usura esse mutuarum, obligando mutuarium ad remutuandum, vide de Societate ad num. 2418.

2398. Quinto, *ratione gratitudinis* licet aliquid recipere, etiam si illud speres, & animum talis spei mutuuario miseres. Scotus in 4. d. 15. q. 2. lit. O. quia non accipis ratione mutui, sed titulo gratitudinis, qui est titulus virtutis; & illud sperans, speras honestum. Non licet autem illud exigere tanquam debitum ex gratitudine, quia tunc mutuarium obligas, & non relinquas omnino liberum, ut in primo casu; adeoque onus imponis vi mutui.

Si verò ultra ostensionem animi de spe gratitudinis, adhibeas preces importunas, aut signa, ut apprehendere facias mutuuario timorem, te amplius non mutuaturum, si non sit gratus: vel si deducas gratitudinem in pactum, ut dicas: *Do tibi mutuum cum pacto, ut sis mihi gratus*: usuram committis; quia preces importunæ causant involuntarium, & pactum tollit rationem gratitudinis, quæ est pura obligatio naturalis, & inducit obligationem iustitiæ. Vide num. 1220. & in pag. 5. Prop. 42. ab Innoc. XI. damn.

2399. Sexto, *ratione pæna conventionalis*, ut mutuarius solvat v. g. quinque pro centum, si tempore præfixo non reddat mutuum; quia in contractibus pæna iustè imponitur inconstanti; & licet cuilibet se servare indemnem. Requiritur autem, quod sit in mora culpabili; unde, si differatur solutio per hebdomadam, aut revera mutuarius sit impotens, excusatur à pæna, nisi factus sit impotens, quia prodigè vixit futuram moram previdens.

2400. Septimo, *ratione contractus innominati, do, ut des*. Exemplum: Petrus dat tibi centum hoc pacto, ut si moriatur intra decem annos, tu nihil ei, ejusque hæredibus reddere debeas; si autem vivat, tenearis reddere illa centum, & alia centum, nempe decem pro singulis annis: licitus est contractus, quia par est utriusque periculum amittendi, & spes lucrandi: hic autem non est contractus mutui, sed ludi fortis, qui est licitus.

2401. Octavo, *ratione promissionis, & obligationis mutuandi* licetè potes lucrum à mutuuario accipere, si te illi obliges ad mutuandum, quando voluerit. Pasqual. *QQ. Mor. Canonic. centuria 3. pag. 3. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 1. cap. 3. §. 2. num. 5. Molina, Tolet. & alii*. Ratio potissima est, quia obligatio, quam quis in se suscipit ad mutuandum, ex una parte est gravamen distinctum, & separabile à mutuo, nam regulariter datur mutuum sine obligatione mutuandi, ex alia parte est pretio æstimabilis, adeoque licetè vendi potest. Quod sit pretio æstimabilis, probatur ratione insolubili: Si mutuos obligando mutuarium ad remutuandum, ex communi, & certa doctrina, usuram committis, non alia ratione,

nisi quia obligatio ad remutuandum est gravamen à mutuo distinctum pretio æstimabile. Vide num. 2414. Igitur obligatio ad mutuandum est gravamen distinctum à mutuo pretio æstimabile; & consequenter, si est verum, quod usuram committas, si hujusmodi obligationem mutuaria imponas, verum esse debet quod usuram non committas, si lucrum exigas, ex quo hujusmodi obligationem in te suscipias.

Quæ obligatio assumpta est tanti oneris, ut si ex una parte quis requirat ab alio pecuniam ad licitam negotiationem cum probabili pingui lucro, v. gr. de triginta pro centum; & ex alia parte, is, cui se obligavit ad mutuandum, petat mutuum; & illi aliam pecuniam non habeat; & teneat negotiationem rejicere, & mutuarè petenti, non obstante longè majori lucro cessante; alioquin peccaret mortaliter, & teneatur ad restitutionem præteriti lucri, quod fortè à mutuuario ratione hujus tituli recipit: unde, si se obligando talem animum non habeat, sed oppositum, contractus erit usurarius, & mutuum palliatum. Vide num. 2394.

Tum quia unus est titulus, quo per plures Sacerdos pro Missa iustè stipendium accipit, est obligatio, quam assumit ad Missam applicandam pro hac determinata persona, cum posset pro alia. Item potes aliquid exigere pro promissione, qua te obligas alicui, ad quid intra annum vendendum.

2402. Ex hoc titulo lucrari potes quinque pro centum quolibet anno, quia tanti à prudentibus æstimatur obligatio suscepta mutuandi; quæ accipi possunt pro rata parte singulis mensibus; quod etiam contingere potest, quando mutuum accipitur ad menses.

2403. Totum corroboratur ex Montibus Pietatis, ubi deponentes pecuniam ad mutuandum, possunt licetè exigere à Monte quinque pro centum pro singulis annis, ex hac obligatione, quam in se suscipiunt ad mutuandum. De quo modò.

2404. Non potes lucrum exigere ex sola voluntate mutuandi; quia licet non sis obligatus ad dandum mutuum, supposito tamen, quod rogatus, aut misericordia motus, velis mutuum dare, obligaris ex lege divina ad non faciendam misericordiam viciatam. Ita loquitur Scotus in 4. d. 15. q. 2. lit. T.

2405. Item non potes lucrum exigere ex obligatione non repetendi mutuum usque ad certum tempus; quia quando vendis obligationem non repetendi mutuum usque ad certum tempus, nihil vendis, nisi tempus, quod non est tuum. Tum quia concessio dilationis temporis est mutuo intrinseca. Vide in pag. 3. Prop. 42. ab Alexand. VII. damn.

9. RATIONE MONTIS PIETATIS.

2406. **M**ons Pietatis est, *summa aliqua pecunie, vel vitrii, &c. in communi posita, destinata ad mutuandum indigentibus, capitali solvo*. Tres habet conditiones. 1. Ut mutuum detur ad cer-

certum tempus. 2. Ut mutuarius det pignora custodienda apud administratores, quæ, mutuarius præfixo tempore non solventibus, venduntur, retenta à Monte portione sibi debita, reliqua ipsi mutuuario reddita. 3. Ut mutuarius pro rara pecunia mutuatæ, & temporis quid solvat singulis mensibus pro Ministris, conservatio domus, & Montis.

2407. Montes Pietatis sunt duplicis generis: alii sunt erecti ex elemosynis Monti liberè donatis, & legatis ad effectum mutuandi pauperibus, seu indigentibus; talis est Mons magnus Panormi. Alii verò in defectum elemosynarum sunt erecti ex pecuniis à civibus apud ipsum depositis ad finem mutuandi indigentibus; tales sunt plures Montes in ditione Summi Pontificis.

2408. Mons utriusque generis exigere potest à mutuarius duo, aut tria pro centum, quantum sufficiunt, ut servetur indemnis, quæ inserviunt pro laboribus, & stipendio Ministrorum, ac pro expensis necessariis ad conservandum Montem.

2409. Quod si de expensis necessariis processu temporis aliqua summa superet, restituenda est mutuarius; & quia isti non cognoscuntur, restituenda est pauperibus. Item fieri potest compositio per Bullam Cruciatæ, ubi adest. Sed melius est, si restituatur ipsi populo, diminuendo impoterum lucrum iudicio prudenti, nimirum, si exigebantur tria, exigantur duo, usquequo satisfactio fiat.

2410. Officiales Montis pecuniam distrahentes in alios usus, quam pauperum, ad quos est destinata, incurrunt excommunicationem Pauli V. Papæ reservatam per Bullam de anno 1615. *Onerosa*.

DIFFICULTAS EST:

2411. **A**n Mons Pietatis, ultra id, quod est necessarium pro expensis, possit à mutuarius exigere quinque pro centum?

Certum est, id non posse Montem Pietatis primi generis; id tamque prohibet Leo X. in Concilio Laterano, sess. 10. quia sic Mons lucrum reportaret vi mutui, & simul defraudaret piam intentionem legantium, qui suam pecuniam apud Montem deponunt, ut indigentium miseria sublevetur, non ut gravetur lucro Montis. Hac ratione (ait Pontifex) licitum esse Monti se servare indemnem, adeoque tantum exigere, quantum requiritur pro expensis necessariis ad Montem; non est autem licitum inde lucrari.

2412. Difficultas solum habet locum in Montibus secundi generis, pro quibus.

Respondet Pasqual. Montem posse exigere quinque pro centum, quæ tenetur solvere ipsi deponentibus pecuniam, qui licetè possunt tale lucrum reportare ex pecuniis apud Montem depositis. Pasqualig. in Dec. Moral. dec. 183. & 186. & in QQ. Moral. centuria 3. ad pag. 1. ad 14. D. Anton. Bonac. & alii apud ipsum. Ratio est, quia ex una parte potest

Mons exigere à mutuarius id, quod ob eorum commodum solvere tenetur, ut servetur indemnis; quoniam non debet ob eorum commodum pati damnum; debet autem solvere quinque pro centum ipsi deponentibus; nam isti suas pecunias non deponerent ad mutuandum, nisi allicerent lucro; alioquin cessaret publicum bonum indigentia populorum sublevanda; & enormes usuras, præsertim Hebræorum, excludendi, qui est finis erectionis Montis.

2413. Ex alia parte, lucrum quinque pro centum ex pecuniis supra Montem Pietatis depositum est iustum. Quia Paulus III. per Bullam incip. *Charitatis opera*, editam 10. Julii 1549. concedit deponentibus pecunias supra Montem Pietatis Ferrarisiensiem: *Quod possint absque aliquo conscientia scrupulo, percipere quinque pro singulis centenariis, etiam si alias pecunia sine ullo lucro esset otiosa, permansura, & non transfugata*. Imò narrat Pontifex, id etiam concessum fuisse à Sede Apost. Montibus Bononiensi, & Mutinensi.

2414. Quantum ad titulum iustitiæ præfati lucri, tres assignat Pasqual. cit. 1. Est obligatio, quam deponens in se suscipit ad mutuandum, quæ est pretio æstimabilis. Vide num. 2401. Nec officit, quod in depositione nulla fiat expressa mentio hujus obligationis, quia deponens implicite intendit finem Montis, qui est se exponere mutuaturum; ob quem finem, ut provideat de mutuis, offert lucrum deponentibus, quod virtualiter non est aliud, quam obligare illos, ut mutant. 2. Est finis publicæ utilitatis; in concursu autem juris privati cum publicæ utilitate, cedit jus privatum, quale est jus mutuarii de non solvendo aliquid ultra fortem. 3. Est ratio supremi dominii, qua Princeps supra mutuatariorum bonis certam pensionem in remunerationem assignat, pecuniam apud Montem ad mutuandum deponentibus, utpotè benemeritis communitati, & inde Principi.

Addit tamen Pasqualig. cit. hujusmodi Montis erectionem fieri debere autoritate Summi Pontificis, tam ob scandalum usuræ vitandum, quam quia in dubiis quoad mores, ad ipsum spectat circumstantias cognoscere. Ac proinde non posse personam privatam Montem erigere, & inde lucrari; licitum namque est cuilibet ex mutuo se servare indemnem, at non inde lucrari, nisi aliquis iustus titulus adit distinctus à mutuo. Ita ferè discurrit Pasqualig.

2415. Dicitis addo, Montes in pluribus Italiæ locis esse mixtos, in quantum summa, quæ mutuatur, est constata, non solum ex pecuniis depositis, sed etiam ex vectigalibus, aut aliis publicis redditibus; & tunc dici potest, pecuniam deponentes lucrum quinque pro centum reportare ratione census realis super vectigalibus, aut redditibus publicis fundatis.

COROLLARIA DELBENE PART. 2. DVB. 259.

de Inquisit.

2416. **E**X his sequitur, quod etiam persona privata possit huiusmodi Montem institui, tamen pecuniam illam sub onere alicuius census accepisset, & à mutuatariis exigere quantum opus fuerit, ut se indemnem præstaret, etiam si 8. vel 10. in centum ab illis exigeret; dum enim hoc totum in illorum commodum agit, potest exigere quantum opus est, ut se indemnem præstet. Quod autem hoc totum in commodum illorum agat, patet; quia non solvunt nisi 8. vel 10. in centum, cum aliquoquin usurariis solverent 35. & fortasse plus.

Non obstat, quod eò plus mutuatarii Monti solvant, quo diutius fortem retinent; quia par est, ut plus ad onera Montis contribuant, qui diutius illius commodis fruuntur, quorum pignora diutius custodiuntur. Neque obstat secundò, quod qui dant pignora minus molesta, ut catenam, vel quid aliud aureum, tantundem solvant, quantum qui dat pignora molliora, ut vestes; quia debuit certa quædam, & æqualis ratio respectu omnium constitui; nam cum ob varias circumstantias non potest ubique servari æqualitas, sicut generatim determinari aliquid, quod maximè videtur accedere ad iustum.

Sequitur secundò, quod procurandum sit, ut passim per loca huiusmodi Montes erigantur, quia ex ipsis multiplex utilitas Reipublicæ provenit.

Primò, impeditur peccatum usuræ, Deo; & hominibus maximè detestabile.

Secundò, pecunia remanet in patria, cum aliò exportetur: solent enim usurarii esse exteri, qui patriam mutant, & facti divites ad illam redeunt.

Tertiò, cives divites habent locum, ubi securè, & fructuosè possunt pecuniam suam collocare, emendo scilicet census super Montes fundatos.

Quartò, pauperes in omni eventu ad sua negotia possunt statim habere pecuniam numeratam cum modico interesse, solvendo s. 6. 7. 8. 9. vel 10. in centum, cum aliquoquin usurariis multò plusolvere cogentur.

Quintò, venditis pignoribus, restituitur quod fortem, & detrimenta superat; cum usurarii totum pretium pignoribus, etiam si multò plus valeat, sibi retineant.

P E T E S:

2417. **P**Anormi mulierculæ quædam vulgò dicuntur *Impugnare*, & *Mezzane*, pro suis laboribus ad deferenda pignora apud Montem, & mutuum à Monte ad mutuatarium, accipere solent decem grana pro uncia. Quæritur, an infcio domino, possint mutuari de propriis, & sibi retinere

grana decem pro uncia, quæ alias mutuatarius expendisset pro Monte? Certum est, non posse retinere omnia grana decem, quia revera cum labores (ut suppono) non adfint, nec alius iustus titulus, palliarent usuram, lucrum ex mutuo recipiendo. Tolerus lib. 5. cap. 29. At, si recipient minus, quam decem grana pro uncia, videtur, quod possint; quia tunc utiliter gerunt rem domini, qui aliàs expendisset decem, atque præsumitur non invitus, sed libens; adeoque recipere non vi mutui, sed vi voluntatis domini.

Dico tamen, non posse; quia pignus apud mulierculam non esset ita securum, sicut apud Montem; adeoque ratione huius periculi dominus præsumitur rationabiliter invitus.

10. RATIONE SOCIETATIS CUM TRIBUS CONTRACTIBUS.

2418. **C**ontractus Societatis est, conventio plurimorum contribuentium aliquid ad commune lucrum. Per ly aliquid intelligitur pecunia, res fructifera, ut animalia, panni, &c. labor, & industria; ita ut unus, vel plures ponant pecuniam; alius, vel alii laborem, & industriam, vel singuli ponant pecuniam, & industriam.

2419. Tres condiciones requirit Societas, ut sit licita. 1. Ut fundetur in negotiatione licita. 2. Ut servetur æqualitas inter socios, scilicet, quod expensæ, etiam pro infirmitate, à socio ob negotia societatis contracta, damna sine gravi culpa locii facta, & lucrum sine communia; ita ut, negotiatione completa, deductis expensis, & damnis sine gravi culpa socii factis, & seculâ forte, nempe pecunia domino restituenda, lucrum, quod remanet, dividatur pro rata inter socios, ut sicut se habet fors ad fortem, ita lucrum ad lucrum; potest enim contingere, quod plus valeat industria, & labor, quam pecunia, præsertim quando socii, qui ponunt laborem, sunt plures. 3. Ut pecunia sit, periculo ponentis; ita ut si pereat casu cum levissima culpa socii, ponenti pereat; quia per contractum societatis non transfertur dominium, sicut in mutuo, sed solum usus fructiferus pecuniæ in ordine ad communem negotiationem, & lucrum, taliter quod socii non possint pecuniam in societate expositam extrahere ad proprios usus. Ex quo fit, quod, si tradas pecuniam mercatori, ut exponat ad cambia, mercaturas, &c. hoc tamen pacto, ut periculum pecuniæ sit mercatori, sed lucrum dividatur; contractus erit usurarius, quia non societatis, sed mutui. Hæc est natura puri contractus societatis.

2420. In societate tamen fieri potest, ut quis suam fortem servet indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si ad contractum Societatis adiungatur alii duo contractus, asecurationis fortis, & asecurationis lucri sperati. Asecuratio est, contractus, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit. Hoc præmissis. Vide num. 2397.

De

2421. Declaratur, & suppono, te dedisse Paulo trecentum aureos contractu societatis ad negotiandum, tuamque pecuniam esse æqualis valoris cum industria Pauli. Insuper, quod spes lucri iudicio prudenti sit de sexaginta aureis.

In hoc casu ex vi contractus societatis debentur tibi una cum forte triginta aurei, qui sunt dimidium lucri sperati; at quia in te est periculum fortis, facis, ut Paulus illud in se suscipiat, tibi asecurando fortem; pro cuius asecurationis, & oneris suscepti compensatione de tribus partibus lucri sperati ad te pertinentis relinquis unam, nempe decem aureos; & quia adhuc in te remanet periculum, & incertitudo lucri, facis, ut Paulus illud in se suscipiat, pro cuius oneris pretio, ex præfatis tribus partibus relinquis aliam partem, pro te retinendo tertiam certam, nempe lucrum decem aureorum certum, & non plus; quia lucrum incertum non plus valet, quam tertia pars certa. Ita, proportionem servata, discurras in aliis casibus.

Qui tres contractus, sicut sunt liciti celebrari cum tribus personis, ita si celebrentur cum eadem persona, quia nec unio, nec identitas personæ destruit substantiam contractus. Tùm quia hi contractus asecurationis fortis, & lucri, magis propriè dici solent venditionis, qua asecurans vendit suam obligationem præstandi alteri rem suam indemnem.

2422. Hoc contractu uti possunt indigentes, ut sustententur, quia tunc lucrum certum reportabunt ex suis pecuniis sine periculo fortis, & sine usura, quia non ex mutuo, tunc namque mutuum transit in societatem cum tribus contractibus.

P E T E S:

2423. **P**etrus bona fide celebravit contractum usurarium, an possit exigere lucrum, quatenus si iniustitiam advertisset, alium contractum licitum cum eodem, vel cum alio celebrasset.

Resp. Possit lucrum tantum exigere, quantum per contractum licitum lucratus esset; quia ex una parte talis mutans, cum procedat bona fide, præsumitur velle lucrum sine usura, & contrahere omni meliori modo, quo potest; adeoque, cum revera adsit iustus titulus, quatenus potuisset iustum contractum societatis, metæ, &c. celebrare, censetur implicite illum voluisse, etiam si nihil cogitet de iusto titulo, & contractu illo: ex communi regula: quando actus uno modo non valet, & altero valet, censetur factus eo modo, quo valet. Ex alia parte, adest ex parte mutuatarii consensus in dando lucrum; ideo habetur consensus ex parte utriusque contrahentis sufficiens ad iustum contractum.

2424. Non potest autem lucrum exigere, si mala fide contractum usurarium celebravit; quia licet ignoret alium contractum iustum, quem potuisset inire, celebrans contractum, quem usurarium sciebat, jam expressè contrahere voluit usurario contractu.

De Usura agunt Scotus in 4. dist. 15. q. 2. lit. N. & T. Magistrus in Theol. Mor. disp. 5. q. 2. Joan. de la Cruz pag. 171. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 1. & tom. 1. lib. 8. tract. 3. cap. 8. Bulemb. lib. 3. tract. 5. cap. 3. Bonac. tom. 2. à pag. 617. Cardenas disp. 23. & 25. Clericatus cap. 79. Mendo verb. Usura.

C E N S U S

2425. **E**ST, jus percipiendi pensionem aliquam annuam, vel mensuram ex re alterius utili, & fructifera, super qua fundatur. Qui censum vendit, dicitur *Censuarius*; qui censum emit, & exigit, dicitur *Censualista*.

2426. Dividitur in reservativum, & consignativum. Reservativus est, quo quis transfert rem suam in alterum, quoad dominium directum, & utile, servata sibi pensione annua super eadem re. Ut cum quis dat alteri suum prædium cum onere, ut sibi certam pensionem annuam solvat. Lique in Beneficiis Ecclesiasticis, quæ concedi solent, annua pensione reservata.

2427. Consignativus, de quo in præfatis est sermo, & Pontifices loquantur, est, quo quis alteri vendit jus percipiendi annuam pensionem super rebus suis fructiferis immobilibus, aut mobilibus, vel super persona sua, manente integro dominio, tam directo, quam utili apud venditorem.

2428. Hic dividitur in realem, personalem, & mixtum. Realis est, qui fundatur super re fructifera, ut domo, prædio, &c. Personalis est, vel fundatur in ipsa persona, quæ se ad pensionem obligat, non ut persona, sed ut fructifera est; quatenus suo labore, & industria est utilis, & potest aliquid acquirere; unde pensio duci possit. Mixtus est, qui immediate super re, & persona fundatur, ita ut si res pereat, maneat obligata persona ad censum solvendum; ad differentiam census realis, in quo, pereunte re, perit etiam census.

2429. Item census alius est redimibilis, alius irredimibilis; & denique census realis, alius perpetuus, alius temporaneus; & hic, alius vitalitius, scilicet durante vita, alius ad tot determinatos annos, decem v. gr. viginti, &c.

2430. Ad censum iure naturæ requiruntur mutuum contrahentium consensus, & iustum pretium, attentis conditione rei, in qua census fundatur, quantitate pensionis, & temporis, ad quod emitur, & aliis circumstantiis, ex quibus iudicio prudenti crescat, aut decrescat valor juris ad pensionem. Vide num. 2443.

2431. Iure autem Canonico præsertim B. Pii V. in Bulla: *Cum omni Apostolica*, anno 1569. plures condiciones requiruntur, quarum præcipuæ, sine quibus contractus, etiam in foro conscientie est irritus, sunt

2432. Prima, & principalior, ut census non fundetur, nisi super re immobili, & fructifera: huiusmodi sunt domus, prædia, vectigalia, & alii red-

Ec 2

di-

ditus fundati supra Civitatem, oppidum, pascua, piscationes; item officia perpetua fructifera; hæc inquam habentur pro immobilibus; adeo, ut super illis potest constitui census. Hinc prohibitus est census personalis, aut supra animalia, quia sunt mobilia; persona namque hominis est mobilis, de qua Job 7. dicitur. *Ventus est vita mea.*

2433. 2. Ut perente sine culpa censuarii re in totum, aut in partem, ita ut non producat fructus sufficientes, nisi ad partem pensionis, census etiam in totum, aut in partem pereat. Quod spectat ad naturam contractus census. *Vide num. 2425.*

2434. 3. Ut non fiat pactum restringens libertatem censuarii ad alienandam rem, nec pactum aliquid solvendi censuallite pro facultate vendendi, quam sibi reservaverint, neque ratione laudemii.

2435. *Laudemium* est certum pretium à novo Emphyteuta solvendum in recognitionem domini proprietatis, quod habet dominus directus fundi; solvitur (ubi talis consuetudo adest) in alienatione voluntaria, v. gr. venditione rei ad emphyteusim concessa ab Emphyteuta facta. Pretium laudemii ex jure est quinquagesima pars rei, ex consuetudine solet esse trigesima, aut decima, juxta varias regiones; unde attendi debet consuetudo. Non solvitur in alienatione necessaria, ut quando in re emphyteutica succedit hæres. Quando pariter aliud non habens, eum dat in dotem filia; quando res emphyteutica redit ad primum Emphyteutam, nec quando plures, qui eam habent, inter se dividunt. In alienatione autem census non est solvendum laudemium. Census enim ab emphyteusi differt, quia in emphyteusi residet apud dominum solum dominium directum, ac proprietatis, & transfertur dominium utile, sed usufructuarium; in censu vero residet apud dominum utrumque dominium, & solum transfertur in censuallitam pars juris ad fructus, nempe ad certam pensionem exigendam ex dominio utili ipsius domini. *Vide num. 2379.*

2436. Censuarius autem rem vendere volens, monere debet censuallitam, si rem ipse emere velit eodem pretio, quia est preferendus; quo recusante, potest liberè alteri vendere, cum onere ejusdem census solvendi; sed tenetur ex natura census curare, ut venditio fiat persona; à qua census sit æquè solvendus; nam si census sit in periculo, ne solvatur, sit injuria censuallite, seu emptori.

2437. 4. Ut census sit redimibilis ex parte censuarii, irredimibilis vero ex parte censuallite. Potest censuarius pensionem redimere, eodem reddito pretio capitali, monendo censuallitam ante duos menses; at censuallita non potest, invito censuario, repetere pretium capitale.

De censu utriusque redimibili, an sit licitus in foro conscientie, fuse agit Verricelli *tract. 3. à quaest. 12. ad 14.*

2438. 5. Ut pensiones solvendæ, aut decursæ non solvatur non possint poni in sortem, seu pretium

capitale: imò ut ex nulla causa temporis, v. gr. &c. possit augeri census semel constitutus.

2439. 6. Ut non fiat pactum, ut censuarius non solvendo censum, teneatur solvere lucrum cessans, expensas, interesse, aut ut res ei cadat in commissum. Per hoc autem prohibentur pacta, & poenæ, quæ apponi solent in aliis contractibus; at non prohibetur, quin emptor possit ad venditore exigere fidejussiones, & pignora, tam pro pensione, quam pro evictione, videlicet pro periculo, quod subit emptor, ne ob aliquod jus alterius evincatur, hoc est, auferatur ab ipso jus ad fructus prædii, quod emerat, nam juræ naturæ quilibet habet jus ad rem suam, quanta potest securitate, tractandam. *Vide num. 2460.*

2440. Caterum Nicolaus V. in Constit. incip. *Solicitude Pastoralis*, edita die 30. Sept. 1452. concessit Regno Sicilia; ut in creatione census apponi possint quæcumque pacta; hinc apponitur pactum, ut in casu negatæ solutionis census, vendatur prædium ad discursum; & inde fit adjudicatio, de qua plura, & fuse egi omnino recolenda in tom. 2. num. 138.

2441. Quantum ad conditiones à B. Pio V. requisitas in creatione census. *Tamb. tom. 2. lib. 9. tit. 2. de Censibus*, ait, Bullam B. Pii solum obligare in terris Summi Pontificis, & ubi fuerit fortè promulgata, & recepta; minimè in Gallia, Germania, Belgio, & in Regno Sicilia; ubi non fuit promulgata, nec usu recepta. Insuper ejus prohibitionem fundari in præsumptione fraudis, & usuræ, si hæc revera non sint, contractum in foro conscientie esse licitum, si cætera adsint; Judices vero in foro fori judicare debere secundum jus Pontificum.

Unde concludit, censum personalem esse licitum, & justum, quia æquivaleret censui reali: Nam (ait ille) *contractus hic est emptio fructuum, seu lucri, quod homo sua opera acquirere potest: sicut ergo omnes concedimus censum realem esse licitum, quia per illum emittitur jus ad percipiendos fructus agri, domus, piscinæ, &c. ita concedere debemus, esse licitum, emere jus ad fructus, quos homo sua arte, & opera facere potest.* Hac ratione licitè persona venditur, aut locatur, ut liquet de servis, & famulis. *Fuse Verricelli cit. num. 2437.*

PROPRIMUM JUDICIUM, ET PRAXIS.

2442. **U**T autem census personalis, præcisè jure Pontificio, sit jure naturæ justus, attendi debet in praxi, an persona, à qua emittitur census, sit revera fructifera, & sufficientes ad sustinenda onera census. Audio namque (si est verum, quod quamplures mulieres mihi retulerunt) Confessarios quosdam indiscriminatim viduis censum personalem concedere; & re examinata, reperio, eas pecuniam ad censum dare mulierculis pauperibus, quarum labor, & industria vix est sufficientes ad mi-

fer-

serissime sustentandam propriam vitam, quam ad sustinenda onera census.

Contractum censum expositum, etiam jure Pontificio secluso, esse jure naturæ injustum, illicitum, & palliatam usuram, clare ostendo. Census realis fundatus super re immobili non fructifera, aut si fructifera, insufficiente tamen ad sustinenda onera illius census, vel quia reperitur gravata aliis censibus, vel ex alio capite, est injustus, illicitus, & irritus jure naturæ: igitur à fortiori talis erit census personalis fundatus super persona non fructifera, seu insufficiente ad sustinenda onera census; eò maxime, cum dicatur æquivalere censui reali; hinc si rem attentè consideres, necum reperies, talem viduam, etiam solo jure naturæ inspecto, lucrum reportare non ex vi veri census, sed veri mutui; non ex jure alterius ad fructus quos emerit, sed ex pecunia; quam illi tradiderit, & sic usuram, ficta census facie, palliare. Dic quæso, quod jus ad fructus illa emit, aut quos fructus sperat ex sterili? *Vide num. 2433.*

En in praxi hodierna usuram ritè à Summis Pontificibus, præsertim à B. Pio V. in censu personali præsumptam, & Pontificia prohibitionis justitiam.

Non desunt probis confessoribus ex jam recensitis capita, quibus possunt facillimè viduas, aliasque honestas mulieres absque usuræ periculo juvare.

QUANTITAS PENSIONIS IN CENSU

2443. **C**onstituitur, attentis circumstantiis de num. 2430. solet esse quinque, septem, aut octo pro centum, juxta varias locorum consuetudines, quæ sunt attendendæ. Nicolaus V. cit. in num. 1440. concessit Regno Sicilia; ut esse possit decem pro centum, seu unius pro decem, at non plus.

2444. Philippus verò II. pro Regno Sicilia; restrinxit taxam ad quinque pro centum cum clausula irritante, ut in tom. 2. Pragm. Reg. Sic. tit. 46. Pragm. 3. de Censibus. Ordinatio, è commandiamo, che de qua innanzi non si fonda di nuovo rendita nessuna di suogugationi, d'ensi redimibili, ne ricattare à meno prezzo di ventimilla il migliaro, che è il beneficio di cinque pro cento; è che li contratti di rendere, d'ensi, che d'altra maniera si faranno, siano nulli, è di nessun valore, & effecto; è non si possa per virtù di quelli dimandare, ne recuperare in giudicio, ne suora, più che à detta ragione, è rispetto.

At in Regno Sicilia; observatur, plures census fundari, & subjugationes fieri, ac permitti ad septem pro centum. *Vide tom. 2. num. 149.*

2445. In censu temporali potest exigi major quantitas, quam in perpetuo; quia jus perpetuum ad fructus rei, cum pariat majores fructus, quam temporaneum, est majoris pretii, & valoris; & ideo carius emittit isto.

Maltrius in Theol. Mor. disp. 5. quaest. 3. num. 95.

Joan. la Cruz pag. 184. Bonac. r. 2. de Cont. d. 3. q. 4. p. un. *Tamb. r. 2. l. 9. tr. 2. Busemb. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 9. Clericatus cap. 93. Mendo.*

CAMBIUM

2446. **E**ST commutatio pecunie pro pecunia. Commutatio pecunie pro re dicitur Emprio. Commutatio rei pro alia re diversæ rationis, v. gr. frumenti pro oleo, dicitur propriè *Permutatio*. Commutatio vero pecunie pro pecunia, *Cambium*. Qui dat ad cambium, ut lucretur, dicitur, *Campfor*. Qui recipit ad cambium, & dat lucrum, *Campforarius*. 2447. Cambium est duplex: reale; quo pecunia realiter cum alia pecunia commutatur: Et liccum, de quo infra. Reale est duplex, minutum, seu manuale, & locale, seu per litteras.

2448. Cambium minutum est, quo pecunia minor præsens cum majori præsent commutatur, vel è converso, ut cum commutatur moneta argentea cum aurea, patria, & currens cum extera, & non currente, nova cum veteri. Est licitum, si fit reale; imò est necessarium Republicæ; homines enim sæpè indigent commutare pecuniam magnam cum minuta pro usu commodo ad res vulgares, ac necessarias; emendas; & sæpè indigent commutare minutam cum magna, pro majori facilitate ad eam alio transportandam, aut recondendam.

Hinc potest ex cambio licitè percipi moderatum lucrum, tam à campario publica ex officio, quam à privato, ob laborem, & obsequium, quod præstant ad cambium, ad pecuniam numerandam, ad quærendas, & tenendas pecunias diversis generis ad commoditatem communitatis paratas, &c.

Minus tamen exigere debet privatus, quam publicus; quia pro hoc currunt plures alii tituli, præsertim, quia hic est obligatus Republicæ ad mutandum, & inde non valet, ut possit, suas pecunias ad negotiationem applicare. Uterque debet minus exigere, quam ex cambio locali; quia in minuto non habetur transportatio virtualis pecunie, sed pura commutatio manualis.

2449. Cambium locale, seu per litteras est, quo commutatur pecunia præsens cum absenti, vel est, quo Campfor dat hic pecuniam Campforario, ut eam recipiat alibi cum certo lucro, vel, quo Campforarius dat hic pecuniam Campfori, ut eam recipiat alibi cum lucro Campforis. Exemplum utriusque. 1. Petrus indigens pecunia Panormi, eam petit à Campfore Panormi, ut ipse Campfor illam pro suos correspondentes recipiat Romæ, ubi Campforius habet. 2. Campforius Panormi existens indigens pecunia Romæ, suam pecuniam consignat Campfori Panormi, ut eam à Campforis correspondentibus recipiat Romæ. Utrumque cambium fit à petitionem, & in gratiam, ac commo- dum Campforii.

Potest inde à Campfore licitè exigi justum lucrum, juxta æstimationem experti, & consuetudinem; in qua re magis experti sunt ipsi Campfores.

in

In cambio locali plures habentur iusti tituli pro lucro, nimirum labor, & expensæ in detinendo telonium, & famulos ad cambiandum paratos, in conservandis correspondentibus in locis, aut nundinis, asscuratio pecuniæ Campfarij, quæ si transportari deberet, Campfarij expensas pateretur, atque pericula, item transportatio virtualis pecuniæ, quæ fit per literas, & correspondentes de uno in alium locum in commodum Campfarij petentis.

Campfor autem privatus debet minus lucrum exigere, quàm publicus, ob minores titulos. Uterque debet minus recipere, quàm in transportatione reali. Denique uterque debet magis, vel minus lucrum reportare; attenda majori, vel minori distantia locorum. Potest tamen ultra lucrum cambij, plus exigere juxta valorem materiæ monetæ, si pecunia Campforis sit majoris valoris intrinseci, quàm moneta Campfarij; & è converso compensare tenetur, & remittere æquivalens, si moneta Campfarij sit majoris valoris intrinseci.

2450. Quando uterque cambiamentum reportat ex cambio æquale commodum, is, qui provenitur ab altero, potest ab illo lucrum cambij recipere: v. gr. Ego ego pecunia hic Panormi, sed habeo Romæ; tu habes Panormi, sed egres ea Romæ: si tu me prevenias, petendo à me cambium Romam, possim à te pecuniam ad cambium recipere, & lucrum cambij reportare; quia vere subeo onus in tui gratiam pretio estimabile, & libero te onere, periculis, & expensis transmittendi pecuniam, quod non est minus pretio estimabile, quàm si pecunia non indigerem. Ita ferè Bonac. tom. 2. de Contr. disp. 3. q. 5. punct. unic. num. 25.

2451. Cambium siccum est, quando fingitur solutio faciendæ alibi, sed revera fit in eodem loco. Exemplum: Campfor dat Campfario Panormi centum aureos à Campfario solvendas Romæ, fiunt literæ Romam, sed vel sunt fictæ, vel non mittuntur, vel si mittuntur, nihil operantur, ed quod Campfarij non habet actum, aut proximè pecuniam Romæ; totum id scit Campfor; hinc veniente tempore solutionis faciendæ, Campfarij solvit Campfori Panormi cambium cum lucro, nempe centum, & quinque aureos. Dicitur cambium siccum, hoc est, nullum habens humorem, quatenus caret iusto titulo fructificandi, sed est mutuum palliatum, & usura; quoniam lucrum reportatur ex pecunia, præsentia tradita cum pecunia præsentia, & dilatione temporis. Idem contingit, si Campfor recipiat ad cambium Panormi pecuniam solvendam Romæ, aut ad nundinas, vulgò à la feria, sed præfixo tempore eam solvit Campfario Panormi, ed quia non habet pecuniam, aut correspondentes Romæ, seu in nundinis.

2452. Cambium per literas cum recambio, si fit reale, est licitum cum lucro. Habetur, quando v. gr. fit cambium Panormi Romam, & veræ literæ Romam mittuntur, ibique suum sortiuntur effectum; deinde Romæ fit recambium Panormum,

& pariter aliæ veræ literæ mittuntur, quibus pecunia Panormum recambitur.

Mastrius in Theol. Mor. disp. 5. q. 3. num. 116. Joan. la Cruz pag. 192. Bonac. tom. 2. de Contr. disp. 3. q. 5. punct. unic. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 3. Busemb. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 10. Clericatus cap. 93. Mendo.

EMPTIO, ET VENDITIO

2453. EST, contractus constans reciproco consensu mercis pro pretio, & pretii pro merce.

Uterque contractus mercis traditione completur, & utriusque iustitia in æquali valore mercis, & pretii consistit. Unde substantialia venditionis sunt tria: Consensus, Pretium, & Merx.

Vendi potest omnis res pretio æstimabilis, quæ est sub venditoris dominio. Hinc res spiritalis supernaturalis vendi non potest; quia non est pretio æstimabilis.

2454. Res vendita, si pereat, aut fiat deterior post traditionem, perit aut fit deterior emptori; quia domino perit. Si verò ante traditionem; tunc, si res empta sit determinata in individuo, v. gr. hæc domus, hic modus frumenti, hæc ovis, &c. perit emptori, eique fructificat, nisi perierit culpa venditoris, aut nisi aliter conventum fuerit. Si autem sit indeterminata in individuo, v. gr. si emas decem oves ex grege, decem modios tritici ex granario; vel si emas rem determinatam in corpore, indeterminatam quoad mensuram, v. gr. unum modium tritici ex hac massa; tunc ante traditionem, vel mensurationem, perit venditori: ita est definitum ex jure ad dirimendas lites. Cæterum jure gentium dominium acquiritur, statim ac habetur utriusque contractus consensus absolutus. Hinc in Ecclesiis, & locis piis dominium acquiritur ante traditionem.

2455. Si res eadem sit vendita pluribus, est ejus, cui est tradita, si pretium solverit; si nulli sit tradita, debetur ei, qui prius emit; alter verò habet actionem in venditorem.

Emens nomine proprio, sed ex pecunia alterius tenetur restituere pecuniam, sed facit suam rem emptam, nisi sit empta ex pecunia Ecclesiæ, pupilli, aut minoris à tutore, vel curatore, ex pecunia militis, vel nisi sit empta ab uxore, aut marito, ex pecunia sibi ab altero eorum donata. Ita ex jure Fenech, hic.

2456. Fructus pendentes venditionis tempore, sive maturi sint, sive non, ad emptorem spectant, nisi aliter conventum fuerit; quia sunt pars rei empta.

2457. Res aliena vendi potest, si ignoretur, esse alienam. Res furiva ab emente bona fide præscribi non potest, nisi spatio extraordinario triginta annorum. Fenech, ex Abb. in cap. Nihil extra, de Praeser. Vide num. 2339.

2458. Venditor tenetur sub onere peccati mortalis, & restitutionis damni, præmonere de notabili

vi-

vitio rei emptorem illum ignorantem, v. gr. si equus sit furiosus, defectuosus, si domus sit ruinosa, si pannus adulter, &c. Non tenetur illud manifestare, si vitium est manifestum, nempe si equus est claudus, cæcus; tenetur autem diminuere pretium iudicio experti.

2459. Pariter scienter emens vili pretio rem pretiosam, v. gr. gemmam à rustico valoris ignaro, tenetur ad restitutionem gemmæ, aut majoris pretii; quia rusticus non vendit voluntariè, cum valorem ignoret. Vide num. 2305.

2460. Item venditor tenetur monere emptorem de evicitione, si adsit periculum. Evicicio est, rei propria ab altero possessa recuperatio. Vide num. 2439.

2461. Pretium rei est duplex; legitimum; Quod est à lege, vel Principe definitum; & naturale; Quod est prudentis hominum æstimatione constituitur. Pretium legitimum consistit in indivisibili; naturale verò habet latitudinem; dividitur enim in summum, medium, & infimum. Intra latitudinem hujus triplicis pretii emens, aut vendens, iusto pretio emit, aut vendit. Hæc latitudo inter tria pretia tunc fieri potest usque ad quinque, aut sex pro centum, sed potius attendi debet praxis.

2462. Crescit pretium. 1. Ex penuria mercis. 2. Ex abundantia pecuniæ. 3. Ex multitudine emptorum; hinc licet exteris carius vendere; quia augetur copia emptorum. 4. Ex parte expensarum, quæ sunt in comparandis, & conservandis mercibus, & maxime, si interveniat lucrum cessans, damnum emergens, aut periculum in commodum emptorum.

2463. E contra decrescit pretium. 1. Ex abundantia mercis. 2. Ex inopia pecuniæ. 3. Ex raritate emptorum. Item crescit, & decrescit pretium ex modo vendendi: hinc sæpe carius res venditur ad minutum, & vilius emitur simul, & in magna quantitate; quia sic emptor facit venditorem ad alias merces emendas expeditum, eumque liberat curis, & periculis in iis servandis, & retinendis.

Item plures res venditur in officinis, sed vilius emitur à venditore quarente per vicos emptores, seu à sponte offerente; nam merces ultroneæ vilescunt pro tertia parte per Cajet. usque ad dimidium per alios; quod secundum est minus laxum.

2464. Ille, cui datum est aliquid vendendum determinato pretio, v. gr. medio, aut infimo, & vendat supremo, probabile putat Busemb. quod possit retinere excessum, quia sua industria acquisivit: Minime, si sit tradita ad vendendum pretio indeterminato, meliori, quo potest; tunc namque utilitas cedit domino.

Uterius, si mercator vendat famulo, aut alteri personæ mediæ ementi pro domino pannum, v. gr. aut aliam rem minoris pretio suscepto, idque faciat in gratiam ipsius famuli, factoris, &c. ut sic eum ad suam officinam alliciat, potest famulum excessum illum pro se retinere, quia illi est liberaliter à merca-

tore donatum. Famulus autem has debet observare conditiones. 1. Ut mercator revera non illo minori, sed majori pretio sit alius susceptus vendere; alioquin famulo donare de non suo. 2. Ut famulus rem tradat domino pretio suscepto. Ut fecerit diligentias ordinarias, an sit alius, qui minori pretio sit susceptus alius vendere. Quod si minoris emit ob diligentiam extraordinariam, v. gr. quia Panormo Montem regalem perrexit, ubi res vilius valent, tunc pro se retinere potest excessum. Tamb. tom. 1. lib. 8. tr. 3. cap. 7. §. 9. num. 9. quia non tenetur ad diligentias extraordinarias.

2465. Peccat mortaliter, qui tempore messis emit frumentum, & vinum, in tam excessiva quantitate, quæ caritatem causet, ut sic carius vendat.

2466. Licitum est rem vendere pretio corrente quamvis venditor sciat, pretium mercis esse intra breve tempus minuendum, quia pretium tunc currens est simpliciter iustum, seclusis tamen mendaciis, dolo, aut fraude, quibus emptor allicitur.

2467. Quando circa mercem contingunt duo pretia, nempe legale, & naturale diversa, non potest exigi legale, si est majus, quia pretium legale est taxatum à Principe in gratiam emptorum, ne excedatur, minime, ne secundum prudentum æstimationem minuatur. Et ita, si pretium legale frumenti est sex aureorum pro modio, naturale verò quinquè, non possunt exigi sex.

2468. Si pretium legale est notabiliter minus, est distinguendum. Si tempore benigno frumentum, v. gr. erat taxatum pretio moderato, v. gr. quinque aureorum, postea ex pluvia defectu, aut ex alia causa superveniat magna sterilitas, tunc standum est pretio naturali prudenter ab expertis imposito; quia Princeps non potest taxare pretium ad purum placitum, sed attentis prudenter circumstantiis relatis, ex quibus rerum pretia crescant, & decrescunt; nam pretium debet commensurari merci, ut sit iustum; unde pretium legis tunc, si non mutetur, incipit esse injustum, & nullam obligationem pariens in conscientia. Quod si Princeps, sterilitate attenda, & omnibus pensatis pretium augeat, tunc omnino standum est pretio legali, ne in tyrannidem vertatur mercatorum aviditas.

2469. Licitè possunt minoris emi pecunia anticipata, credita, five matura, five immatura, si sint periculosa, litigiosa, dubia, aut difficilis exactio; & quidem minoris, pro qualitate periculi, dubii, & æstimatione prudenti. Nec obstat, quod emptori facilis sit crediti recuperatio, ob amicitiam, quam, v. gr. habet cum Principe; quia amicitia Principis non debet illi nocere: unde lucrum cedit tuxæ industria.

2470. Difficultas est, si credita sint secura, ac facillima, & nullus adsit titulus lucri cessantis, damni, expensarum, &c. Affirmat Tamb. posse licitè minoris emi, quia minus valet jus rei, quàm res. Eadem ratione subdit, posse ipsum debitorem anticipata

pe-

pecunia minoris extinguere suum debitum immaturum.

Dico, non licere, sed esse usuram, quia implicite mutuatur pecunia minor pro exigenda majori; mutuatur decem, pro exigendis, v. gr. quindecim futuris pro sola temporis dilatione. Tunc quia pecunia numerata non est pretiosior numeranda. *Vide num. 2392.*

2471. Multo magis non licet debitori minoris extinguere sua debita matura, quia tenetur ex iustitia ea statim, & completè solvere. Item ipse debitor non potest minoris extinguere debita, ex hoc capite, quod sint difficilia, si ipse est difficultatis causa; alioquin reportaret lucrum ex culpa, & ex impedimento, quod ipse tenetur tollere.

2472. Denique non potest quis vendere creditum, quod certè licet, non esse solvendum, quia nullus est pretii, & astrictio intrinseca.

2473. Petes: *An rei extraordinarie bonitatis immiseri possit aliquid, ita ut fiat æqualis ceteris vendi solitis, & vendi pretio taxato?* Non est difficultas de mixtionem materia connaturalis, qualis in frumento est mixtio aliquorum seminum, quæ in area cum frumento nasci solent: Ut in aliquibus locis est mixtio aquæ vino, quæ fieri solet, quando vinum fit, & quæ ad vini perfectionem requiritur; sed de mixtionem materia peregrina, quæ fit ex industria.

2474. Absolutè affirmant licere Bonac. tom. 2. d. 3. de Contr. q. 2. punct. 7. num. 17. & Ardekin cum aliis, asserentes, licitum esse generoso vino aquam, & electo tritico hordeum miscere, & pretio taxato vendi, aut communi, si mixtio fiat cum cautela, sine immo dico excessu, sed ita, ut triticum fiat æquale tritico, & vinum vino, quod solet in foro vendi; quod Bonacina limitat de vino, quod venditur ad minutum, minimè, si in magna quantitate, quia illud brevi consumitur, hoc diu retinetur, adeoque aqua mixtum, fit acetum.

Ratio affirmationis est; quia nullam inde damnum, nec injuria inferitur emptori; cum non teneatur illi tradere res majoris perfectionis, quam ab aliis passim venditur. Et sicut venditor potest mensuram minuere, quando alia ratione non potest justum pretium ab emptore extorquere, ita pariter in casu; nam solum tenetur merces tradere æquivalentes pretio.

2475. Tambur. tom. 2. lib. 9. tract. 5. mixtionem concedit frumento electo, negat mixtionem aquæ vino generoso; quia in frumento mixtio hordei, lolii, &c. potest discerni, & inde segregari ab emente, & utente. Non sic aqua in vino; quod proinde, licet evadat æqualis roboris vino communi, evadit tamen deterioris virtutis; nam est minus utile ad plura medicamina, & plures effectus, ad quos homines vino puro uti solent. Adde, hujusmodi miscetas aquam vino rigorosè puniri. Concedit autem Tamb. vino generoso posse aliud vinum debile, sed purum misceri, ut sic fiat æquale communi vino.

2476. Prima opinio affirmativa non est consultanda; quia attendenda venditorum cupiditate, aperit viam ad furta. Tunc quia generositas vini compensatur multitudine emptorum.

2477. Panormi taxari solent quolibet anno mense Novembris duo pretia legitima, unum majus pro vino de vicis Panormi, vulgò dicto *di Padroni*, aliud minus pro vino aliorum locorum, vulgò dicto *di Facchini*, & iustè; quia vinum de vicis Panormi est majoris valoris intrinseci, tam quoad generositatem, quam quoad sanitatem, ceteraque conditiones. Non sic est vinum, quod à posterioribus venditoribus vendi solet, quia illud desumunt ex Sala Parthenici, & aliis vicis extra Panormum, vinum longè deterioris conditionis generantibus. Hinc fit, quod, licet pretium pro posteriori vino taxatum sit minus, non possint venditores sine culpa mortali, & onere restitutionis illud vendere aqua mixtum.

EXPENDUNTUR CASUS PRACTICI.

CONTRACTUS EMPTIONIS AD METAM.

2478. **I**N Sicilia frequens est, quo quis anticipata pecunia, v. gr. mense Januarii frumentum mense Julii consignandum emit, pretio, quod valebit iuxta metam suo tempore à publico magistratu communiatim post collectionem prudenter statuendam, ea lege, ut qui supplere debet, suppleat. Hic contractus est licitus, quia est verè emptionis. Usurarius esset, si tu pecuniam, v. gr. massariis dedisses, non titulo emptionis, sed titulo mutui, seu præstiti, cum onere, ut massarius teneatur, tempore mensis eam solvere in frumento; quia mutuum pecuniæ exposcit, ut solvatur pecunia, & tu obligasti ad frumentum: liquet ex definitione mutui num. 2375.

Massarius est, qui de suis segetibus fructus, v. gr. frumentum, vinum, &c. collecturus expectat.

MASSARIUS

2479. **H**ic mense tempore indiget pecunia ad colendos agros, ideo anticipato vendit merces suo tempore colligendas, & eodem tempore consignandas.

QUÆRES I:

2480. *An mercator in Sicilia licet emere possit à Massario frumentum pretio anticipato, & determinato independentè à meta?*

Resp. posse, si nulla sit fraus; quia est verus contractus emptionis, & venditionis, de cuius substantia non est, quod actu pretium solvatur, & quod actu res consignetur; sed quod emptor sit obligatus determinato tempore solvere, & venditor determinato tempore rem consignare. Nec obstat in Sicilia Pragm. ad oppositum, quia est edita ob presumptionem fraudum, & usurarum; unde non obligat pro-

fo-

foro interno, sed extermo. Potest igitur mercator tempore hiemis determinato pretio emere frumentum colligendum, & consignandum tempore æstatis. Idem dic de aliis fructibus. Diana p. 3. tract. 5. res. 115. Tamb.

2481. Triplex pretium excogitari potest. 1. Quod currit tunc, quando fit contractus. 2. Quod currit tunc, quando fit collectio, & consignatio. 3. Tale, quod ab ipsis contrahentibus nunc, quando fit contractus, determinatur, independentè ab eo, quod currit nunc, aut currit tunc.

2482. Primum pretium in casu frumenti, & similitium, non est in mentem revocandum, cum sit in evidens damnum emptoris; tempore namque hiemis, quando fit contractus, frumentum solet carius emi, quam tempore æstatis, quando fit collectio; adeoque non potest præsumi, quod mercator velit à massario frumentum emere carius, quam valet tempore traditionis.

Dixi: in casu frumenti, & similitium; quia in casu rei, quæ est plus valitura tempore traditionis, determinare pretium, quod currit, quando fit contractus, est usura; quia justum pretium est illud, quo res valet tempore traditionis; unde, si equum valiturum post annum centum, & decem, emas centum, quantum valet, quando fit contractus, idem est, ac si nunc des centum, recepturus post annum centum, & decem, ratione temporis, & anticipata solutionis, quod est usura. Si verò addit lucrum cessans, damnum emergens, vel periculum non habendi rem emptam, aut sinceram, &c. tunc utique poterit aliquid proportionatum ultra accipi.

Primum ergo pretium in rebus, quæ plus valent tempore traditionis, est injustum, nisi addit lucrum cessans, &c. in rebus verò, quæ plus valent tempore contractus, quam traditionis, ut in casu frumenti, & similitium, non est prudenter præsumendum.

2483. Secundum pretium est justum, quia justum pretium est illud, quo res valent tempore traditionis.

2484. Tertium pretium independentè à lucro cessante, & periculo, est justum, si determinetur pretium illud, quo frumentum, aut res tempore consignationis probabiliter creditur valitura. Imò quando probabilitas futuri pretii non potest haberi, constitui potest determinatum pretium, non ad meram ementis voluntatem, sed alterius experti arbitrio; tunc namque par est in emente, & vendente periculum, uti ludus fortunæ.

2485. Potest mercator præter contractum licite accipere à massario pignus; quia quilibet habet jus negotiandi circa rem suam majori cautione, qua potest.

2486. Augmentum, quod frumentum facere solet in horreo à die collectionis usque ad diem traditionis in contractu præfixum, est massarii, postea verò mercatoris; quia dominium actu transfertur

per traditionem rei: unde mercator fit frumenti dominus, quando ipsi frumentum traditur, esto meta fiat postea. In Sicilia frumentum præfigi solet consignandum die 15. Augusti, meta verò imponi solet postea mense Octobris post diem D. Francisci; in pluribus verò locis imponi solet post diem 15. Augusti.

QUÆRES II:

2487. *An qui massarius non est, possit uti contractum ad metam cum mercatore, vel cum eo, qui mercator non est?*

Resp. qui massarius non est, licet segete careat, certò tamen sperat frumentum pro emptorem, aut alia via habere, licet potest hunc inire contractum, etiam cum eo, qui mercator non est; quia quilibet habet jus vendendi id, quod certò sperat se habiturum, pariter, & emendi id, quod prudenter speratur. Ille verò, qui nulla via potest frumentum habere, non potest hunc contractum inire sine peccato, & perjurio, quia simulat vendere, cum revera nihil vendat. Nec mercator id sciens, potest lucrum merè accipere; aliàs committit usuram ob mutuum palliatum, vel furtum. *Vide num. 2495.*

QUÆRES III:

2488. *An liceat mense Januarii vendere, & consignare frumentum massario ad pretium mensis Maii, quo tempore ob distantiam à præterita messe, major est frumenti pecunia, & inde majus pretium?*

Videtur, quod non, quia justum pretium est, quod currit, quando res vendita consignatur.

Resp. licere, si verè frumentum eras conservaturus, & venditurus mense Maii, & in gratiam massarii id sciens, vendas mense Januarii. Ratio est, quia verè cessat lucrum. 1. Quia illud mercator erat venditurus mense Maii, quando pretium erat futurum majus. 2. Quia frumentum intra illud tempus crevisset in horreo mercatoris; unde incrementum, deductis expensis, potest peti solvendum. Hinc patet solutio ad rationem in oppositum, quia frumentum mense Januarii venditum, & consignatum, non est parum frumentum mensis Januarii, sed frumentum Januarii conservandum, & vendendum mense Maii; unde mense Januarii valet pretio mensis Maii. Si verò non eras conservaturus, usuram committis; quia lucrum reportas ex dilatione temporis.

2489. Ex variis autem pretiis in variis diebus mensis Maii, non licet mercatori exigere supremum, sed illud, quod currit majori parte mensis Maii, quia illud cessat; nam eo pretio erat probabiliter venditurus, quod communiter currit. Quod si currat pretium legitimum, tunc illud solum exigere potes, quod taxatur, non vulgare. At, si tanta sit pretii varietas, ut designari non possit pretium majoris partis mensis, non potes petere supremum; quia non es certus, te supremo pretio venditurum: nec debes infimum; quia forte potuisses majori vendere;

ff

debes igitur petere medium; quia sic attenditur ementis, & vendentis ratio.

Potest tamen fieri conventio, & pactum de certo pretio, quod prudenter tunc curret, illud mense Januarii determinando; quia, si nulla sit fraus, par est utriusque periculum: unde huiusmodi venditioni, & emptioni accedit ratio iusti iudi, ut in num. 2484.

QUÆRES IV:

2490. An possit mercator tempore hiemis dare frumentum cum pacto, ut solvatur pretio corrente tempore aestatis, si tunc plus valebit, quam nunc, & si valebit minus, solvatur pretio currentis nunc?

Resp. esse usurarium contractum, quia non est par utriusque conditio; potest autem absolute vendere pretio corrente tempore hiemis, quando sit traditio, ut constat, præfata clausula non appositæ; nam si mercator potest vendere frumentum tempore hiemis, pretio tunc corrente, & solutione actuali, à fortiori solutione dilata, quia dilatio solutionis est in beneficium emptoris.

QUÆRES V:

2491. Mercator mense Decembris dat pecuniam mafario, cum pacto, ut mense Augusti consignet tantum frumentum rationandum uno aureo minus pretio iusto mense Augusti corrente, aut per metam taxando. An contractus sit licitus?

Resp. esse usurarium, & mutuum palliatum, nisi adsit lucrum cessans, periculum, aut alius iustus titulus ex recessibus, quia mercator reportat lucrum certum, ex pecunia anticipatè tradita. Tum quia emptio extra limites iusti pretii est iniusta: licitus est, si fit emptio frumenti consignandi mense Augusti, pretio tunc infimo.

2492. Hinc usurarius est contractus, quo quis dat pecuniam alteri pro tanto tritico, aut alia re proprio tempore consignanda, quatuor tarenis minus pretio, quod tunc curret, nisi adsit aliquis iustus titulus ex dictis, aut sit intra lineam infimi pretii.

QUÆRES VI:

2493. An contractus à gozar, quo Petrus dat tibi pecuniam, v. gr. centum aureos, tu verò das illi domum, cum pacto, ut quisque fruatur datis, donec tu reddas pecuniam: possit licitari per contractum venditionis, & pacto retrovenditionis, quatenus videlicet tu vendas domum Petro centum aureis, cum pacto, ut post decem annos, Petrus eodem pretio tibi revendat domum?

Videatur, quod sic; quia in contractu emphyteutico tu potes dare domum Petro, & percipere annum censum, & tamen Petrus post decem annos tenetur tibi reddere domum; ita & ibi.

Respondeo, non posse, iuxta dicta num. 2389, quia in contractu venditionis transfertur dominium directum; ita ut completa emptione, & venditione, res, si pereat, pereat emptori; & in casu periret Petro; non sic in contractu à gozar; hic erit venditio palliata, & contractus mohatra.

2494. Non tenet paritas contractus emphyteutici; quia in hoc venditur, seu traditur ad tempus dominium utile, seu usufructus ex re fructifera, nempe ex domo, cujus dominium directum residet penes proprietarium. Tum quia contractus emphyteuticus fit supra rem immobilem, & fructiferam, pecunia verò nec est immobilis, nec fructifera. Vide à num. 906. & num. 2389.

QUÆRES VII:

2495. An contractus inter mulierculas exerceri solitus, quo pecuniam dant (vulgo al uso de à modo de tela de xerga, &c.) sit licitus?

Contractus sic efformatur: Dat mulier una alteri tarenos septem, quod est verum pretium, quo à mercatoribus vendi solet ulaa de la xerga; ipsa tamen mulier ulnam unam de xerga, quæ tarenos septem valet, vendit tarenis duodecim, ea lege, ut mulier altera, quæ emere dicitur, venditrici solvat grana duo qualibet die, usque ad extinctionem tarenorum duodecim; & ita per tempus quatuor mensium, quod ad complendam solutionem requiritur, venditrix lucrum reportat tarenorum quinque. Ita similiter de contractu al uso de à modo de tela de xerga.

Respondeo, esse in fe contractum mutui, & usurarium, quia cum revera xerga illa non extet, contractus est mutui, nempe lucri ex pecunia tradita ob solam temporis dilationem, palliatu contractu emptiois, & venditionis.

2496. Dixi in se; quia si adsit periculum, quatenus, qui pecuniam dedit, tatum pignus non accipit, vel adsit lucrum cessans, &c. tunc quidem potest quid lucri supra tarenos septem, quos dedit reportare, sed proportionatum lucro cessanti, aut periculo, iuxta superius dicta de periculo, & lucro cessante; minime tamen excedens, ut ex septem per quatuor menses accipiat quinquem, quod in anno est accipere ex centum datis septuaginta lucri: Excogitari ne potest scilicet majus? iniquior usura? Vide num. 2487.

QUÆRES VIII:

2497. An contractus à pazare, è consignare sit licitus?

Praxi: Mercator mense Januarii vendit emptori centum modios tritici; quos revera habet, consignandos mense Julii, quando emens solvit pretium; tenetur autem mercator frumentum dare, quoties emptor petierit, medio tempore à Januario ad Julium, quo tempore frumentum stat periculo, & expensis mercatoris; eo verò elapso, potest venditor cogere emptorem, ut frumentum accipiat, & protestari, quod aliàs deinde interesse, expensæ, & periculum stent penes emptorem.

Pretium autem non est illud, quod currit mense Januarii, nec quod curret mense Julii, sed tribus tarenis, v. gr. plus eo, quod currit mense Januarii, quando fit contractus, ita ut si tunc pretium est quinquaginta, pretium taxatur quinquaginta tribus tarenis. Hoc præmissis.

Ref-

2498. Respondet Diana p. 1. tract. 8. ref. 65. esse licitum; quia est verus contractus emptiois, & venditionis; & illud plus trium tarenorum accipitur. 1. Pro expensis, labore, & periculo, quæ mercator subit ex eo, quod est obligatus frumentum conservare ad mensem Julii. 2. Quia par est in utroque periculum lucrandi, & perdendi; nam mense Julio pretium potest esse majus, vel minus.

EMPTIO REI PECUNIA ANTICIPATA,
& venditio rei ad creditum solutione pecuniarum dilata.

2499. **D**ico 1. Te non posse minoris iusto pretio rem emere, ex hoc præcisè, quod pecunia anticipata emis; quia lucrum reportas ex tua pecunia anticipato tempore in totum, aut in partem soluta. Iustum autem pretium est illud quod res valet tempore traditionis, de quo fusè, dictum est num. 2482.

2500. **D**ico 2. Te non posse carius ultra iustum pretium rem, v. gr. pannum, &c. vendere, ex hoc præcisè, quia ad creditum vendis quia lucrum reportas non ex pretio panni, sed ex dilatione temporis, quod non est tuum, unde venditio ad creditum carius iusto pretio est virtualis mutatio. Nec potest sic vendentem juvare lucrum cessans. 1. Quia ad creditum vendens plures vendit merces, & plures habet emptores, quàm, si pecunia numerata venderet. 2. Quia sic se liberat à pluribus periculis, quibus sunt expositæ merces, si diu invenditæ in officina detineantur; pannus enim est expositus carieis; & quò diu detinentur, èd magis deperdunt. 3. Quia qui pecunia numerata emit, vult pretio infimo emere; qui verò ad creditum vendit, potest pretio supremo vendere, & ita intra limites iusti pretii lucrari; quæ si attentè considerentur, compensant venditori lucrum cessans; ac proinde vendens ad creditum non potest ex vi lucri cessantis lucrari: Et solùm posset qui moderatum supra iustum pretium ratione periculi amittendi rem venditam, & pretium, si venditor prudenter tale periculum cognoscat; sæpè namque contingit, ut ementes pannum, aut telam credito, postea aufugiant, aut fe abscondant insoluto pretio; quod periculum cessat si venditor accipiat tutum pignus, aut vendat personæ, de cujus fidelitate suspicari non potest.

Scotus in 4. d. 15. q. 2. à lit. P. Magistrus d. 5. q. 1. num. 11. Joan. la Cruz 7. prac. dec. v. Empt. & Vend. Bonac. tom. 2. de Contr. disp. 3. q. 2. pu. & segg. Basemb. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 8. Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 5. & tom. 1. lib. 8. tract. 3. cap. 7.

CONTRACTUS MOHATRA

2501. **E**st, quo quis emit creditum, & pretio supremo merces à mercatore, casque eidem retrovendit pretio infimo, aut viliori. Declaratur exemplo.

2502. Petrus indigens pecunia petit mutuum centum scuta à mercatore, qui respondens, se pecuniam non habere, offert suas merces: inde vendit Petro quantitatem panni pretio summo iusto, quod supponitur scutorum centum: Petrus autem, quia indiget non panno, sed pecunia, pannum emptum venditioni exponit pretio infimo, quod supponitur nonaginta quinque, aut nonaginta; quo pretio eundem pannum redimit mercator ipse, qui vendidit, sicque lucrum reportat scutorum quinque, aut decem pro centum. An talis contractus sit licitus?

Resp. esse licitum, si verè intendat emere, & vendere, & nullam sit pactum explicitum, nec implicitum retrovenditionis eidem personæ, quæ vendidit; quia tunc contractus est vera emptio, & venditio, quæ nullo iure iis prohibetur. Cardenas d. 24.

Nec ex hoc, quod idem mercator pannum redimat pretio infimo, inde lucrum reportans, committit usuram. 1. Quia, cum non adsit pactum retrovenditionis, mercator emit casualiter, ut unus de populo. 2. Quia, si potest tertius sic emere, cur non ipse, qui vendidit? Eò maxime, quia si ipse emat, eum liberat à labore querendi emptorem. Nec obstat, si quando vendit, cognovit ex indigentia emptoris, se fore redempturum, dummodo non intercesserit allatum pactum, nec explicitum, nec implicitum, cuiusmodi esset intentio eum obligandi ad retrovendendum: quia tunc non adest intentio lucrandi ex mutuo. Magis timorati solent talem extra dimittere, ut prius extra querat emptorem; & si non inveniatur, redeat.

2503. Si verò præcesserit pactum explicitum, aut implicitum retrovenditionis eidem, contractus est usurarius, & mutuum palliatum: quia cum emptio, & venditio sit libera, pactum, seu contractus de retrovendendo eidem, fatis dat intelligere fraudem mercatoris, quod circuitu illo velit lucrum reportare ex mutuo. Tum quia supposita venditione iusto pretio supremo facta, injustum est onus de retrovendendo à mercatore impositum. Hinc merito contractum mohatram cum contractu prævidè inito de retrovendendo eidem damnat Innoc. XI. Vide in pag. 5. Prop. 40. ab Innoc. XI damn. & vocatur vulgò contractus del' usque, quatenus fraudulentum circuitu puncti cædit corporis substantiam, & animæ salutem.

MONOPOLIUM

2504. **E**st, quo unus, vel plures mercatores inter se propria autoritate conveniunt, ut cogendo merces certi generis, eas carius divendant, efficiendo, ut vix alibi inveniri possint. Est injustum, & obligat ad restitutionem damni. Nam huiusmodi Monopola damnum inferunt aliis mercatoribus, faciendo ne vendant, & civibus, ut carius emant, ob paucitatem venditorum.

2505. Licitum autem est Principi ex iusta causa concedere uni, aut pluribus, ut ipsi soli certas merces vendant, dummodo necessaria usui humano